

УДК 343.1

Л.В. Півненко

**ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ
ЗМІСТУ І ХАРАКТЕРУ ФУНКЦІЇ
ПРОКУРОРА НА СТАДІЯХ
АПЕЛЯЦІЙНОГО ТА КАСАЦІЙНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ
УКРАЇНИ**

Анотація. Розглянуто проблему щодо визначення характеру і змісту функції прокурора, яку він виконує на стадіях апеляційного і касаційного провадження у кримінальному судочинстві.

Ключові слова: функції прокуратури, апеляційна інстанція, касаційна інстанція, подання прокурора, підтримання державного обвинувачення.

Аннотация. Рассмотрено проблему относительно определения характера и содержания функции прокурора, которую он выполняет на стадиях апелляционного и кассационного производства в уголовном судопроизводстве.

Ключевые слова: функции прокуратуры, апелляционная инстанция, кассационная инстанция, представление прокурора, поддержание государственного обвинения.

Abstract. The problem of definition of character and meaning of prosecutor's function that he exercises at the stages of appellate and cassation carrying out in the criminal judiciary has been considered in the article.

Key words: the functions of prosecutor's office, appellate instance, cassation instance, prosecutor's presentation, the support of state prosecution.

Важливим завданням на шляху становлення правової держави є укріплення законності, забезпечення дотримання прав людини під час провадження у кримінальних справах. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність безпека згідно зі ст. 3 Конституції України визначаються найвищою соціальною цінністю. Вся діяльність державних органів, у тому числі і органів прокуратури, повинна бути спрямована на захист прав і свобод людини.

Згідно зі ст. 121 Конституції України прокуратура становить єдину систему, на яку покладається виконання таких функцій:

- підтримання державного обвинувачення в суді;
- представництво інтересів громадянина або держави в суді, у випадках передбачених законом;
- нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно - розшукову діяльність, дізнання і досудове слідство;
- нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;
- нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами [1].

У державному механізмі України прокуратура є самостійним інститутом, який реалізує покладені на нього Конституцією та законами України функції, що відображають сутність та соціальне призначення цього надзвичайно важливого конституційно-правового інституту.

Проблема функціональної характеристики органів прокуратури була завжди актуальною і стала предметом дослідження у роботах Ю.М. Грошевого, Л.М. Давиденка, В.В. Долежана, М.В. Косюти, М.І. Мичка, В.П. Рябцева, Ю.С. Шемшученка, П.В. Шумського та інших науковців. Цими вказаними вченими досліджувалися питання, що стосуються самого визначення поняття «функції» прокуратури, їх класифікації. Багато уваги приділялося сутності і значенню окремих функцій прокуратури, повноваженням прокурора при їх виконанні.

Незважаючи на свою значимість, проблема, що стосується функцій прокуратури, дотепер не має однозначного вирішення. Зокрема, це стосується питання щодо визначення змісту і значення функції прокурора, яку він виконує на стадіях апеляційного і касаційного провадження у кримінальних справах.

Вирішуючи кримінальну справу по суті на підставі аналізу зібраних доказів, суд першої інстанції виносить вирок чи інше судове рішення, в якому знаходить своє вираження й діяльність прокурора, пов'язана з виконанням ним функції підтримання державного обвинувачення в суді, встановленої пунктом 1 ст. 121 Конституції України та пунктом 1 статті 5 Закону України «Про прокуратуру».

Разом з тим кримінально-процесуальна діяльність прокурора з підтримання державного обвинувачення в суді першої інстанції, постановленням вироку чи іншого судового рішення може не завершитися у зв'язку з тим, що сторони, поставивши

під сумнів законність, обґрунтованість і справедливість вироків, постанов, ухвал, порушують перед судами апеляційної і касаційної інстанції питання про необхідність проведення їхньої перевірки [2]. В таких випадках кримінальна справа обов'язково надходить до вищих судових інстанцій, де законність прийнятих рішень ретельно перевіряється в судово-контрольному порядку через проведення засідань цих судів.

Відповідно до статей 347–382 Кримінально-процесуального кодексу України (далі КПК України) першою перевіркою стадією судочинства є провадження по перевірці вироків, постанов і ухвал суду, в якій апеляційні суди розглядають апеляції на рішення місцевих судів (судів першої інстанції), які не набрали законної сили. Статтями 357 та 362 КПК України встановлено, що розгляд справ в цих судах здійснюється з обов'язковою участю прокурора. Перед дослідниками резонно постає питання, яку ж функцію виконує прокурор на цій стадії кримінального судочинства?

Слід відзначити, що вказане питання не є новим, але стосувалося воно касаційного провадження. Особливої гостроти набула ця проблема в сучасних умовах, у зв'язку з появою у вітчизняному кримінальному судочинстві такої нової стадії як апеляційне провадження та кардинальною зміною сутності традиційної стадії касаційного провадження [3]. Одні автори вважають, що кримінальна справа по суті повинна вирішуватися один раз і тільки судом першої інстанції. Апеляційна і касаційна інстанції не розглядають справу по суті [4]. Противники цієї концепції стверджують, що апеляційна і касаційна інстанції, аналогічно суду першої інстанції, за результатами судово-контрольних перевірок також вирішують справу по суті [5].

Представляється, що істина знаходиться посередині, а причина розбіжностей у поглядах полягає в ототожненні таких взаємопов'язаних понять як: «розгляд» і «вирішення». На нашу думку, і апеляційна, і касаційна інстанції розглядають, тобто обговорюють і досліджують всі питання з приводу спору сторін, в тому числі і щодо винуватості підсудного і міри його відповідальності за вчинене злочинне діяння. Але це не в усіх випадках є вирішенням справи по суті. Якщо суд апеляційної інстанції повністю чи частково скасовує вирок або постанову суду першої інстанції, проводить по справі судове слідство і постановляє свій вирок або постанову (п. 2, 3 ч. 1 ст. 366, ст. 378 КПК України), то це, беззаперечно, є формою вирішення справи по суті і прокурор тут діє як державний обвинувач, тобто реалізує ті ж самі обов'язки, що і в суді першої інстанції – виконує конституційну функцію підтримання державного обвинувачення. У вказаному випадку апеляційний суд одночасно вирішує питання і факту і питання права, діючи за правилами провадження справи в суді першої інстанції, що вимагає від прокурора виконання тих же самих обов'язків, які він виконує у суді першої інстанції.

Якщо ж суд апеляційної інстанції обмежується лише розглядом справи в апеляційному (судово-ревізійному) порядку (п.1 ч. 1 ст. 366 та п.1,2 ч. 2 ст. 366 КПК України), то процесуальне становище прокурора теж не змінюється. Він і тут продовжує виконувати функцію підтримання державного обвинувачення в суді шляхом надання апеляційному суду додаткових доказів, що підтверджують винуватість підсудного, а також шляхом взяття участі у дослідженні додаткових доказів, представлених стороною захисту, та їх спростуванні.

Український законодавець при проведенні в 2001 році малої судової реформи суттєво змінив повноваження касаційної інстанції, взявши курс на відмову від повного ревізійного порядку касаційної перевірки судових рішень. Сьогодні касаційна інстанція позбавлена права на перевірку справи у повному обсязі незалежно від доводів касаційної скарги чи касаційного подання (ч. 1 ст. 395 КПК України). Усі засідання касаційного суду проводяться з обов'язковою участю прокурора. Разом з тим вчені і практичні працівники і тут чітко не визначилися з характером функції, що виконується прокурором при розгляді справ вказаним судом. Одні з них стверджують, що в касаційній інстанції прокурор продовжує залишатися стороною процесу і виконує функцію підтримання державного обвинувачення [6]. Інша точка зору полягає в тому, що у цьому суді прокурор реалізує функцію нагляду за законністю рішень, які приймаються судом при розгляді справи [7].

Як відомо, у взаємовідносинах з судами першої, апеляційної і касаційної інстанцій прокурор не наділений правом особистого скасування судових рішень. Він може лише звернутися з такою пропозицією до вищого суду, який зобов'язаний розглянути у судовому засіданні за участю сторін апеляційне і касаційне подання прокурора і винести одне із передбачених статтями 366 та 396 КПК України рішень. Із цього можна зробити висновок, що сутністю кримінально-процесуальної діяльності прокурора в касаційному (так само і в апеляційному) суді є доказування обставин справи. Інакше кажучи, прокурор і в суді касаційної інстанції зобов'язаний доказувати (в тому числі і шляхом представлення додаткових доказів), що злочин мав місце, його вчинив підсудний і він має понести за це передбачене кримінальним законом покарання. А така діяльність прокурора представляє собою не що інше, як підтримання державного обвинувачення в суді. При цьому характер і сутність вказаної діяльності прокурора не змінюється навіть у тих випадках, коли після постановлення судом першої інстанції вироку (постанови), які повністю відповідають інтересам сторони обвинувачення, провадження по кримінальній справі в суді касаційної інстанції продовжується за ініціативою сторони захисту.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що підтримання державного обвинувачення в суді першої інстанції продовжується реалізовуватися прокурором і в судах апеляційної та касаційної інстанцій, бо він і там залишається стороною обвинувачення, незалежно від того чи є діяльність цих судів формою вирішення справи по суті чи ні.

Звичайно, рішення апеляційного суду, за винятком закриття справи, постановлення нового вироку (постанови), а рішення касаційного суду, за винятком закриття справи, не є актами вирішення справи по суті, вони представляють собою результати проведеної судово-контрольної перевірки оскаржених рішень суду першої інстанції. Але від цього характер функції, яку виконує прокурор у вказаних судах, не змінюється. Функція підтримання державного обвинувачення як основний напрямок діяльності прокурора у сфері кримінального судочинства активно і послідовно реалізується ним при розгляді і вирішенні справи по суті в усіх судових стадіях процесу. Ця функція складається із спростування доводів сторони захисту та обґрунтування висновків, що викладені в обвинувальному акті. У взаємовідносинах з судом прокурор втрачає

наглядові повноваження. Але судовий розгляд справи, яким би він довгим не був у часі, завжди завершується прийняттям конкретного рішення, що представляє собою акт застосування норм права. У зв'язку з тим, що цей акт може не відповідати вимогам закону, то після його проголошення судом у прокурора відновлюється наглядова функція, встановлена ч. 2 ст. 25 КПК України, і він зобов'язаний вжити передбачених законом заходів (в даному випадку шляхом звернення до вищого суду) для усунення порушень закону.

Таким чином, після винесення судового рішення, яке має статус правового акту державного органу судової влади, у прокурора виникають додаткові повноваження наглядового характеру на внесення подань до вищих судів з метою проведення ними судово-контрольних перевірок цих рішень (вироків, ухвал, постанов) на предмет відповідності їх закону.

Література

1. Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30;
2. Кучинська О.П. Кримінальний процес України / О.П. Кучинська, О.А. Кучинська. – К. : Прецедент, 2005. – С. 160–172;
3. Александров А.С. Апелляционное производство в уголовном процессе / А.С. Александров, Н.Н. Ковтун // Правоведение. – 2001. – № 5. – С. 153–160;
4. Алексеев Н.С. Очерк развития науки советского уголовного процесса / Н.С. Алексеев, В.Г. Даев, Л.Д. Кокорев. – Воронеж, 1980. – С. 222;
5. Ковтун Н.Н. Судебный контроль в уголовном судопроизводстве / Н.Н. Ковтун. – Н.-Новгород : «НПА», 2002. – С. 239;
6. Аликперов Х.О. О процессуальной функции государственного обвинителя / Х.О. Аликперов // Российская юстиция. – 2003. – № 3. – С. 17;
7. Савицкий В.М. Очерк развития теории прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве / В.М. Савицкий. – М., 1975. – С. 67–69.